

Langstraatspelling

Stichting Langstraats in woord en beeld

Inleiding

Het Standaardnederlands heeft een Spellingwet die voor overheidsorganen en door de openbare kas bekostigde onderwijsinstellingen geldt. De meeste dialecten in ons land kennen daarentegen nauwelijks een schriftelijke traditie – laat staan een standaardspelling. In Noord-Brabant zijn we er nooit aan gewend geweest om de gesproken dialecten op schrift te zien. Er is dus geen vertrouwd woordbeeld waar we bij het lezen op kunnen steunen. De schrijvers die in onze regio boeken uitgebracht hebben, zoals Bert Stevens en Marja van Trier, spellen hun taal ieder op hun eigen manier. De een schrijft *ègen* en *durp*, de ander *èège* en *dörp*. En wie bijvoorbeeld in een carnavalskrant of op sociale media iets in het dialect schrijft, bedenkt ter plekke een creatieve spelling.

Iedere Waalwijkse dialectspreker kent weliswaar de woorden *kijnder*, *èège* en *kôl*, maar niemand heeft geleerd om deze woorden in die vorm te lezen. “Ik moest het hardop uitspreken om te weten wat er stond,” is wat mensen vaak zeggen nadat ze een dialecttekst te lijf zijn gegaan. Wanneer we zo’n tekst onder ogen krijgen, zijn we vaak inderdaad aangewezen op de langzaamste strategie om een woord te lezen: lettergreep voor lettergreep omzetten in klank.

Stichting Langstraats in woord en beeld heeft in 2017 een spelling voor de dialecten van de Langstraat ontworpen (het Waspiks, Capels, Sprangs, Kaatsheuvels, Loons, Waalwijks, Drunens, Elshouts, Nieuwkuijks, Vlijmens en Haarsteegs). Ons doel is geweest om een spelling te maken die zowel systematisch is – dus consequent, trouw aan het klanksysteem en zo min mogelijk uitzonderingen bevattend – als prettig leesbaar – dus zonder onnodige tierelantijnen. Maar we wisten dat lezers er altijd aan zouden moeten wennen, hoe we onze spelling ook zouden vormgeven.

Systematiek en leesbaarheid concurreren weleens. Als we bijvoorbeeld *vies* zouden

spellen om het Waalwijkse woord voor ‘vuil, niet lekker’ weer te geven, zou de spelling overeenkomen met die van het Nederlands – en dat is een vertrouwd woordbeeld. Maar dan zou de systematiek eronder lijden, omdat we de Waalwijkse langgerekte *ie*-klank van dat woord dan hetzelfde zouden spellen als de korte, terwijl *viés* (*vies*) en *vies* (*vis*) in het Waalwijks zowel een verschillende uitspraak als betekenis hebben. Maar spelden we *viés* en onderscheidde we de lange klinker dus van de korte van die van *vies* (*vis*), dan zouden we het lezen vertragen met een obstakel: de accenten op de *ié*. In gevallen als dit hebben we gekozen voor de systematiek. Dat betekent ook dat we niet alleen de lange *ie*-klank op schrift weergeven, maar ook de lange *uu*- en *oe*-klank, want ook daar bestaat in de Langstraatdialecten een lange vorm van die het Standaardnederlands niet kent. Dat moet bovendien met hetzelfde accent aigu, want anders is onduidelijk waar dat teken voor staat.

Spellingkeuzes zullen altijd discussies opleveren. De een vindt bijvoorbeeld *oa* mooier, de ander *ao*. De een ziet graag de *ö* in het woord *höske*, de ander spelt liever *ù*, omdat de *ö* een Duits teken is en de puntjes ook worden gebruikt als trema. We pretenderen daarom niet de enige juiste spelling ontwikkeld te hebben, want die bestaat niet. Er zijn geen spellingen van welke klank van welk dialect dan ook die het alleenrecht hebben om juist genoemd te worden. Er zijn alleen keuzes – en die moeten goed doordacht zijn.

In de volgende sectie leggen we uit welke algemene principes aan onze spellingkeuzes ten grondslag liggen. Daarna gaan we dieper in op de spelling van de klinkers en de medeklinkers. De sectie die daarop volgt, geeft een overzicht van de klinkers met voorbeelden.

Algemene spellingprincipes

In deze sectie bespreken we de algemene principes waar we van uit zijn gegaan bij het ontwerpen van onze spelling.

De Langstraatdialecten hebben veel meer klinkers dan het Standaardnederlands.

Tweeklanken die combinaties zijn van twee apart voorkomende klinkers (zoals *oei* en *aoi*) niet meegerekend telt de meest conservatieve variëteit 30 betekenisonderscheidende klinkers en tweeklanken. Het Standaardnederlands heeft er maar 16. Voor elk van die 30 klanken heeft onze spelling een aparte schrijfwijze. Het gebruik van accenttekens is daarbij onvermijdelijk geweest.

Fonemen

In onze spelling maken we enkel een spellingsonderscheid tussen fonemen. Een foneem is een klank met een betekenisonderscheidende functie. Een voorbeeld: de /d/ en de /b/ zijn verschillende fonemen. Vervang je de /d/ in *dak* door de /b/, dan krijg je een andere betekenis: *bak*. De huig-*r* [ʁ] en de Gooische *r* [r] klinken weliswaar heel verschillend maar zijn geen verschillende fonemen: er is in het Nederlandse taalgebied geen enkel woord dat van betekenis verandert doordat je de *r* verandert. De twee *r*-klanken zijn simpelweg varianten van elkaar. Het Portugees kent daarentegen wél twee *r*-fonemen: *corro* met een huig-/ʁ/ betekent 'ik ren', maar *coro* met een /r/ (een tongpunttikje) betekent 'koor'.

Elk foneem heeft in onze spelling een eigen schrijfwijze. Een voorbeeld van twee verschillende fonemen zijn de *u* en de *ù*. *Hij rukt* betekent namelijk iets anders dan *hij rùkt* (hij ruikt). Om die reden schrijven we de klinker van *hij rùkt* overal hetzelfde: in *hùske* (huisje), in *dùrpel* (drempel) en in *kùster* (koster). Een speciale vermelding verdienen de fonemen *ò* en *o*, die door sprekers die voor de oorlog geboren zijn, worden onderscheiden. De *ò* is de korte *ao*-klank die we bijvoorbeeld horen in *hij mòkt* (hij maakt), maar ook de identieke klinker van *hòk* (hok). De *o*-klank horen we daarentegen in *hij hopt* (hij hoopt) en *pop* (pop). Die klank lijkt op een korte *oo*. De twee *o*'s klinken niet alleen verschillend, ze zijn ook betekenisonderscheidend: een *kròtje* (krotje) is iets anders dan een *krotje* (dennenappeltje, bietje); een *schòltje* (schaaltje) is iets anders dan een *scholtje* (schooltje). Onze spelling van de twee klinkers is consequent: *slok* heeft een andere klinker dan *hòk*, en *pop* een andere dan

kòp. Voor sommigen zal het wennen zijn om op *hòk* en *kòp* een accent te lezen en op *slok* en *pop* niet. Het Standaardnederlands heeft immers maar één korte *o*-klank en we zijn dus niet gewend om zo'n spellingsonderscheid te maken – en sommige jongere dialectsprekers verstaan het verschil bovendien niet. Met ons onderscheid sluiten we aan bij de Referentiespelling van de Brabantse Dialecten (1999), die ook voorziet in een spellingsverschil tussen de twee *o*'s. Ook de veelgebruikte spelling van Sterenborg (1984) voor het Tilburgs spelt de twee *o*'s verschillend.

Accentverschillen met het Standaardnederlands

Het Nederlands kent vele accentvariëteiten. De *ee* van *zee* klinkt in Vlaanderen, Limburg en Twente doorgaans langgerekt zonder spoortje van een *j* op het eind, terwijl hij elders een tweeklank is – en in de Randstad zelfs veel weg heeft van de *ei* van *zei*. De *a* van *kat* lijkt in de regio Rotterdam op de *o* van *kot* terwijl hij in delen van Noord-Brabant en Vlaanderen meer als een kort uitgesproken *aa* klinkt. De *e* van *zeg* neigt in Antwerpen naar de *i* van *zich*. Ook de fonemen die het Langstraats deelt met het Standaardnederlands, wijken er qua uitspraak wat van af. Het is echter zinloos om allerlei functieloze nuance-verschillen met het Standaardnederlands en andere dialecten op schrift proberen weer te geven. Je krijgt dan namelijk een overdaad aan letters met accenttekens. Zouden we bijvoorbeeld *kát* spellen om aan te geven dat de *a* bij ons anders is dan in het Standaardnederlands, dan blijft er geen *a* zonder accent over, terwijl de Rotterdammer of Maastrichtenaar die onze *á* leest, hem toch op zijn eigen wijze zal uitspreken als hij niet oefent op onze uitspraak.

Simpeler en duidelijker is het om te volstaan met een toelichting bij zo'n klinker als de *a*: wat wij met *a* schrijven, wordt in de Langstraatdialecten uitgesproken als de *a* van het Duitse *das*. Een ander voorbeeld: bij niet-dialectsprekers in onze regio en het midden en westen van Nederland is de *ee* een tweeklank die eindigt op een *j*: /geejeve/. In de Langstraatdialecten is het daarentegen een lange klinker zonder *j*. Wij spellen die lange

klank simpelweg als *ee* in bijvoorbeeld *geeve*. Spellingen als *gêêve* of *gééve* zouden een hoop extra accenttekens opleveren, terwijl we hoe dan ook zouden moeten toelichten wat we precies met die accenttekens bedoelen. Nu volstaan we met de toelichting dat *ee* staat voor een lange klank zonder *j*. We hadden overigens ook *geve* kunnen spellen, maar we hebben besloten om lange klinkers ook in open lettergrepen met twee letters te spellen: *ik zaat* en ook *wij zaate*. Op basis van die systematiek kunnen we namelijk onderscheid maken tussen bijvoorbeeld het korte *ik ha* en het lange *paa* en *maa*, of het korte *hij wo* en het lange *zoo*.

Bij onze spelling hoort dus een aantal afspraken over de klankwaarde van letters, accenttekens en lettercombinaties. Afgezien van afwijkende klinkers volgen we de beginselen van de Nederlandse spelling. Zo spellen we *kaastje* en niet *kaasje* omdat *kaast* ook een *t* heeft.

Referentiespelling van de Brabantse Dialecten
Onze spelling wijkt op bepaalde punten af van de *Referentiespelling van de Brabantse Dialecten* (1999). We gebruiken in sommige gevallen namelijk andere tekens, zoals de duidelijkere *èè* in plaats van *ê* (dus *gèèt* in plaats van *gêt*) en de gebruikelijkere *ao* in plaats van *ô* (dus *praot* in plaats van *prôt*). In veel gevallen komen de spellingen echter overeen, zoals bij *ù*, *èù* en de accentloze, dubbel gespelde *ee*, *eu* en *oo*.

Klinkers

1a. Als de *ie*, *uu* en *oe* voor een *r* staan, zijn ze net als in het Standaardnederlands lang. Elders staan *ie*, *uu* en *oe* voor korte klinkers. Voorbeeld: *bier* vs. *biet*.

1b. Volgt er geen *r* maar zijn de *ie*, *uu* en *oe* toch lang, dan wordt de lengte aangegeven met een accent aigu op de tweede letter: *ié*, *úú* en *óé*. Voorbeeld: *piése* vs. *gíéte*.

1c. Volgt er wel een *r* maar zijn de *ie*, *uu* en *oe* kort, dan wordt dat aangegeven met een accent grave op de tweede letter: *ìè*, *ùù* en *òè*. Voorbeeld: *boer* vs. *bòèrke*.

2a. De *ee*, *eu* en *oo* staan voor langgerekte gesloten klinkers. In tegenstelling tot veel variëteiten van het Nederlands en dialecten als het Tilburgs volgt er geen *j*- of *w*-klank op. De *ee*, *eu* en *oo* worden altijd – in open én gesloten lettergrepen – met twee letters gespeld. Voorbeelden: *geeve*, *zeuve*, *koome*.

2b. Er zijn woorden waarin de *ee*-klank wél op een *j* eindigt, zoals *meej*, *gekleejd*, *sleeje*. In zulke woorden spellen we die *j* om het verschil met de *j*-loze *ee* aan te geven. Er is immers een foneemverschil tussen woordparen als *hij sleejt* (hij rijdt op een slee) en *hij sleet* (hij vertoonde slijtage). In Sprang-Capelle bestaan de werkwoordsvormen *hee* (heeft) en *zee* (zegt/zei), die dus niet op een *j*-klank eindigen; elders hebben die de vormen *heej* en *zeej*.

2c. Op het eind van een woordstam worden de *eu* en *oo* op basis van de uitspraak respectievelijk als *euj* en *oow* gespeld. De *eu* en *euj* zijn betekenisonderscheidend in een paar woorden, zoals *keuke* (keuken) vs. *keujke* (kleine keu).

2d. De *j*-klank wordt als *j* geschreven na de voorklinkers *ie*, *uu*, *ee* en *eu*. We schrijven dus niet *wieie* of *wieë* (wieden) en *hij bieit* (hij biedt) maar *wieje* en *hij biejt*; niet *zeuike* (kooksel, maal) maar *zeujke*; niet *'t muuist* (het meest moe) maar *'t muujst*. In de andere gevallen schrijven we *i*: *genaai* (genot), *hij booi* (hij bood) en *aai* (ei; (ik) aai).

3. De korte tegenhangers van *ee*, *eu* en *oo* worden altijd geschreven als *i*, *u* en *o*. Aangezien de spelling voorziet in een aparte schrijfwijze voor de lange klinkers, zijn de met één letter geschreven klinkers altijd kort – ook op het wordeinde. *Ik zo* (ik zou) en *ik wo* (ik wou) hebben dus in tegenstelling tot het Nederlands een korte klinker: die van *jong*. De lange klinker spellen we immers als *oo*, zoals in *zoo*. Het woord *zo'n* klinkt dus als *zon*. Andere voorbeelden: *hij hi* (heeft) en *di* (dit) zoals *wit*; *zu* (zou; Drunens, Vlijmens, Loons) zoals *put*.

4a. De Langstraatse dialecten kennen, in tegenstelling tot het Standaardnederlands, een foneemonderscheid tussen enerzijds de lange klinkers *ee*, *eu*, *oo* en anderzijds de

tweeklanken *eê*, *eû* en *oô*. Deze tweeklanken bestaan uit twee elementen. Zo klinkt *eê* als /ieë/ of /eeë/. De tweeklanken worden gespeld met een accent circonflexe op de tweede letter. Voorbeelden: *ik geef* vs. *geêf* (knap); *heur* (haar) vs. *ik heûr* (ik hoor); *ik hoop* vs. *hoôp* (berg).

4b. In jongere dialectvariëteiten vallen de oorspronkelijke *eê*, *eû* en *oô* samen met de lange klinkers *ee*, *eu* en *oo*. Het foneemonderscheid is daar dus verdwenen. De *eê*, *eû* en *oô* kunnen door sprekers van die variëteiten simpelweg gelezen worden als *ee*, *eu* en *oo*. Zij spreken de woorden *teêkene*, *koôpe* en *geleûve* dus uit als *teekene*, *kooppe* en *geleuve*.

4c. De verkorte *eê*, *eû* en *oô* vallen in de hedendaagse Langstraatdialecten samen met de verkorte *ee*, *eu* en *oo*: simpelweg *i*, *u* en *o*. Er zijn speciale korte tweeklanken, maar die worden alleen nog gebruikt door oude sprekers van wie het dialect de minste Nederlandse invloeden heeft ondergaan. Waar we die klinken schrijven, gebruiken we de tekens *î*, *û* en *ô* (ter onderscheiding van *i*, *u* en *o*). Voorbeelden: *bîntje* (beentje); *knûpke* (knoopje); *rôske* (roosje). Zie het klinkeroverzicht voor de uitspraak van deze korte tweeklanken.

5. De open tegenhangers van *ee*, *eu* en *oo* worden gespeld als *èè*, *èù* en *ao*. De *èù* komt in het Waalwijks en Waspiks niet voor en is daar respectievelijk *ui* en *oi*. Net als de *ee* en *oo* wordt de *èè* altijd gespeld met twee letters. Voorbeeld: *lèève* (leven).

6a. De korte tegenhangers van *èè* (en *ij/ei*), *èù* (en *ui* en *oi*) en *ao* worden geschreven als *e*, *û* en *ò*. Voorbeelden: *pepke* (pijpje); *hij kwekt* (hij schreeuwt); *hûske* (huisje); *rûmte* (ruimte); *hij pròt* (hij praat); *bòntje* (baantje).

6b. De korte *e* wordt met een accent grave geschreven op het wordeind. Voorbeelden: *wè* (wat); *dè* (dat); *ik zè* (ik ben). Daarnaast gebruiken we hem om verwarring met de doffe *e* te voorkomen. Voorbeelden: *Kepèl* (Capelle), *verkèt* (vork), *ewèg* (weg). Elders is het accent overbodig en wordt het niet gebruikt. We

schrijven dus *hedde* (heb je) en *medje* (meisje) en niet *hèdde* en *mèdje*.

7a. Er is een foneemonderscheid tussen de *o* (van *pop* en *slok*) en *ò* (van *hòk* en *kòp*). Voorbeelden: *scholtje* (schooltje) vs. *schòltje* (schaaltje); *ze ston* (ze stond) vs. *ze stòn* (ze staan); *krotje* (krootje) vs. *kròtje* (krotje).

7b. Er is een foneemonderscheid tussen de *u* (van *put*) en *ù* (van *kùster*). Voorbeelden: *hij rukt* (hij rukt) vs. *hij rùkt* (hij ruikt); *flut* (flut) vs. *ze flùt* (ze fluit).

8a. We spellen de exact hetzelfde klinkende tweeklanken *ei* en *ij* verschillend, net zoals in het Nederlands: *dreige* en *rijge* in het Waalwijks.

8b. De tweeklank in de Waalwijkse woorden *kijnder* (kinderen), *bijne* (binden), *vijne* (vinden), *wijne* (wenden, draaien) wordt geschreven met *ij* en niet met *ei*. Deze *ij*-klank is namelijk ontstaan uit dezelfde middeleeuwse lange *ī* waaruit de *ij* van woorden als *blijve* (uit *blīven*), *mijn* (uit *mīn*) en *rijk* (uit *rīk*) is ontstaan: *kīnder*, *bīnden* en *vīnden*. *Keinder* is net zo fout als *bleive*.

9. Een korte *a* op het wordeind wordt niet met een accent gespeld. Het teken *a* kan bij ons immers alleen op een korte klinker duiden, want de lange *aa* wordt altijd dubbel geschreven. Voorbeeld: *ik/hij ha* vs. *oonze paa*.

10. De tweeklanken met een lange *aa* worden geschreven als *aai* (naar analogie met *-ooi*, *-oei*) en *aauw* (naar analogie met *-ouw*, *-eeuw*, *-ieuw*).

11a. Waar de *e* niet beklemtoond is, wordt hij gelezen als de neutrale klinker van *de*, de zogenoemde sjwa [ə] of doffe *e*. Voorbeelden: *kefeej* (café); *kemuunie* (communie); *affeceere* (voortmaken); *feduucie* (fiducie); *sjeclaode* (chocolade); *meschien(t)* (misschien).

11b. Waar een stomme *e* klinkt in de eerste lettergreep van lidwoorden en voornaamwoorden, wordt hij als apostrof gespeld volgens de principes van het Standaardnederlands. We spellen dus *z'n*, *d'r*,

'n, d'n enzovoort. De uitgangen van deze woorden schrijven we met *e* (en een *n* indien de grammatica dat verlangt). Voorbeelden: *m'nen hond, d're vriend, 'nen hóéd*.

11c. We schrijven de medeklinker na de apostrof niet dubbel. Voorbeelden: *z'nen* en niet *z'nnen, d're* en niet *d'rre*.

11d. In woorden die met een apostrof beginnen (zoals 't, 'n, 'r) lezen we de apostrof als een sjwa indien hij voorafgegaan wordt door een spatie. Voorbeelden: *ze vatten 'n pilske* (ze pakken een biertje); *ze zieg 't* (ze ziet het); *ik geef 't* (ik geef het); *hij piest 'r neffe* (hij plast ernaast).

11e. Ontbreekt de spatie, dan klinkt er geen stomme *e*. Voorbeelden: *Hij zin dè't koud was* (Hij zei dat het koud was); *Ze wies nie wè-se'm moes geeve* (Ze wist niet wat ze hem moest geven); *Dè's veul* (Dat is veel); *Hij ies òn't vèèchte* (hij is aan het vechten); *È'k dè tòch ies kon!* (Als ik dat toch eens kon!); *Ik zo'm wel wè kanne dóén* (Ik zou hem wel wat aan willen doen). *Dè's* klinkt dus als [dɛs], *òn't* als [ɔnt], *zo'm* als [zɔm].

11f. Omdat de uitspraak gelijk is aan het Standaardnederlands, schrijven we de achtervoegsels *-lijk* en *-ig* voor de herkenbaarheid niet afwijkend. Voorbeelden: *daolijk* (dadelijk), *makkelijk* (makkelijk), *aorig* (aardig; eigenaardig).

11g. De *u* wordt nooit gebruikt voor de doffe *e*. We schrijven dus geen *zunnun, unne* of *unnuh, makkulluk, vurket* enzovoort. Ten eerste voldoen de *e* en de apostrof. Ten tweede verschillen de stomme *e* en de *u* wezenlijk van elkaar. De *u* heeft namelijk liprondding en lijkt op een korte *eu* (fonetisch [ɥ]), terwijl de stomme *e* geen liprondding heeft en een neutrale klank heeft (fonetisch [ə]). We schrijven dus niet *dun dunne meens* maar *d'n dunne meens*, want *d'n* en *dunne* hebben niet dezelfde klank.

11h. De klinker die net als in veel variëteiten van het Nederlands automatisch verschijnt tussen bepaalde medeklinkers, zoals in *melk* [mɛlɔk], de zogenaamde svarabhakti-klinker,

schrijven we niet. Hij klinkt in de dialecten zo systematisch dat een expliciete weergave ervan overbodig is. Bovendien zou dat het vertrouwde woordbeeld onnodig aantasten. In plaats van *berrig/berreg/berrug* schrijven we dus *berg*. Andere voorbeelden: *hielp, werke, gemòrke, half*.

Medeklinkers

1. We schrijven geen *q, y* en *x*, behalve in namen. Voor *q* schrijven we *kw*, voor *y* schrijven we *ij* en voor *x* schrijven we *ks*.

2. In plaats van *c* spellen we alleen *k* als dat de klank is én er een stomme *e* volgt. Daarmee voorkomen we dat de *c* als *s* gelezen wordt in woorden als *kefee* en *kemuunie*. Klinkt de *s*, zoals in het Standaardnederlandse *processie, fiducia* en *centrum*, dan behouden we de *c* voor het vertrouwde woordbeeld: *precessie, feduucie* en *centrum*.

3. Mocht een woord dat eindigt op een *d* in een verbogen vorm de *t*-klank behouden, dan schrijven we *dt*: *Ad vs. nòr Adte* (naar *Ad*).

4. We schrijven respectievelijk *s* en *sj* in plaats van *t* en *ti* woorden die in het Standaardnederlands op *-tie* en *-tio-* uitgaan. Voorbeelden: *vekaansie* (vakantie), *stesjon* (station).

5a. In tegenstelling tot het Standaardnederlands schrijven we de *n* alleen als hij daadwerkelijk uitgesproken wordt. Waar hij niet uitgesproken wordt, schrijven we hem dus niet. Voorbeelden: *gíéte* (gieten), *ik/hij/wij werkte* (ik/hij werkte, wij werkten); *kaante* (kanten); *hondehòk* (hondenhoek). Hij wordt wel uitgesproken en geschreven in bijvoorbeeld *eikenboôm* (maar weer niet in *eikebômke*).

5b. Omdat de *n* als verbindingsklank gebruikt wordt – meer en systematischer dan in het Standaardnederlands – geven we hem op schrift weer waar hij uitgesproken wordt, direct aan het voorafgaande woord vast: *mòkten-ie* (maakte hij); *hòlden ik* (haalde ik); 't *kiendjen ies blij* (het kindje is blij); *hij din meêr*

laachen es praote (hij lachte meer dan hij praatte).

5c. Ook waar de *n* klinkt in de verbuiging van lidwoorden, voornaamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en het eerste lid in samenstellingen, geven we hem weer op schrift. Hij verschijnt indien een mannelijk zelfstandig naamwoord of het bijvoeglijke naamwoord dat eraan voorafgaat, met een *b*, *d*, *h* of klinker begint. Voor een *b* klinkt hij als *m*, maar omwille van de gelijkvormigheid schrijven we *n*. Voorbeelden: *wè'nen dikken buik* (wat een dikke buik); *d'n irste keêr* (de eerste keer); *m'nen hond* (mijn hond), *gruuntenboer* (groenteboer), *pakkendraoger* (bagagedrager).

6. In het Standaardnederlands valt de *t* in de uitspraak weg in woorden als *kastje* /kasje/, *zachtjes* /zachjes/, *schriftje* /schrifje/. Dat gebeurt ook in de Langstraatdialecten. In de spelling wordt hij gehandhaafd om het vertrouwde woordbeeld te behouden. Voorbeelden: *kaastje*, *zachtjes*, *schriftje*.

7. Werkwoordsvormen spellen we consequent volgens de regels van het Standaardnederlands, ook al levert dat soms een afwijkende spelling op. Zo is de stam (dus de ik-vorm) van de werkwoorden *rije*, *wòrre*, *haauwe*, *schaai* en *vijne* respectievelijk *rij*, *wòr*, *haauw*, *schaai* en *vijn*. Net als in het Nederlands voegen we daar in de tweede en derde persoon enkelvoud een *t* aan toe. Daardoor krijgen we *gij/hij rijt*, *wòrt*, *haauwt*, *schaait* en *vijnt* – en dus niet *rijdt*, *wòrdt*, *haauwdt*, *schaaidt* en *vijndt*. Die *d* hoort er niet in thuis.

8. Volgt een onbeklemtoond voornaamwoord op een werkwoord of voegwoord, en verandert dat voornaamwoord daardoor, dan wordt het er met een verbindingsstreepje aan vast geschreven. Voorbeelden: *D'r wier nie gesprooke* vs. *Toen wier-t'r nie gesprooke*; *Ik kwaam 'm haole* vs. *Hij kwaam-t'm haole*; *Daor koome huize* vs. *Ik geleûf dè-taor huize koome*; *Dè ies d'n burgemister* vs. *Ik dèènk dè-tè d'n burgemister ies*.

9. Schrijven we een *d* in een werkwoordsvorm of voornaamwoord waar het Standaardnederlands een *t* heeft, dan wordt die *d* ook daadwerkelijk als *d* uitgesproken. Voorbeelden: *Hij hid aaltij wè* klinkt als /hiddaaltij/; *Wèd is't?* klinkt als /weddist/; *Hij staad in de kaast* klinkt als /staodin/, *Teld oew geld* klinkt als /teldoew/.

Klinkersysteem

Uit figuur 1 blijkt hoe symmetrisch het klinkersysteem van de Langstraatdialecten is: iedere korte klinker heeft een lange tegenhanger. De tweeklanken die niet in het schema staan, zijn combinaties van een lange of korte klinker plus *j* of *w*, zoals in *laoi* (*ao + j*), *gaauw* (*aa + w*) en *sneêuw* (*eê + w*).

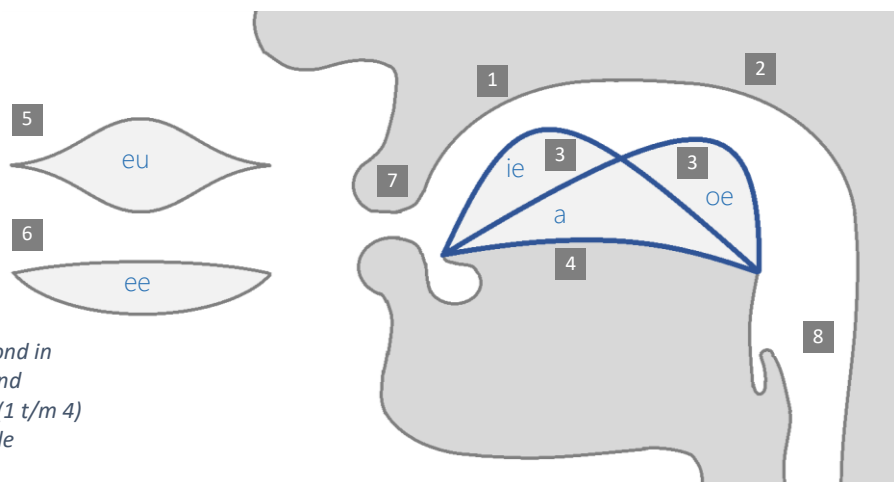
Voorklinkers maken we door de tongrug naar de **voorkant** (1) van de mond te bewegen, richting het harde gehemelte. Voor **achterklinkers** bewegen we de tongrug naar de **achterkant** (2) van de mond, richting het zachte gehemelte. **Middenklinkers** liggen ertussenin. Bij **gesloten klinkers** heeft de tongrug een **hoge** positie (3), waardoor de mondholte bijna afgesloten wordt, terwijl hij bij **open klinkers** een **lage** positie (4) heeft en de mond dus volledig open is. Bij **geronde klinkers** zijn de lippen **getuït** (5), bij **ongeronde** niet (6). Zie figuur 2.

Figuur 1: Het klinkerschema van de Langstraatdialecten.

Niet weergegeven is de *doffe e* oftewel de *sjwa*.

*Dit zijn technisch gezien tweeklanken, maar ze gedragen zich als korte en lange klinkers.

	voorklinkers			middenklinkers			achterklinkers		
	ongerond			gerond			gerond		
	kort	lang	tweeklank	kort	lang	tweeklank	kort	lang	tweeklank
gesloten	ie (iè)	íé (ie)		uu (ùù)	úú (uu)		oe (òè)	óé (oe)	
bijna gesloten*	î	eê		û	eû		ô	oô	
halfgesloten	i	ee		u	eu		o	oo	
halfopen	e (è)	èè	ij (ei)	ù	èù	ui	ò	ao	ou(w)
open	a	aa							

Figuur 2: Vooraanzicht van de mond in geronde (5) en ongeronde (6) stand en zijaanzicht van de mondholte (1 t/m 4) met links de lippen (7) en rechts de keelholte (8).

In het blauw zijn voorbeeldklinkers vermeld met de bijbehorende lippenstand en tongpositie.

Klinkeroverzicht

spelling	fonetisch schrift (IPA)	klinkt ongeveer als	voorbeelden
a	[a]	Du. <i>das</i> , Fr. <i>chat</i>	manneke, prabeere, ik ha
aa	[a:]	Nl. <i>vaat</i>	laach, aaf, paa
aai	[a:j]	Nl. <i>haai</i>	't Haaike, aaier, kaai
aauw	[a:w]	Br.-En. <i>how</i>	hij maauw, aauwers, kaauw
ao	[ɔ:]	Br.-En. <i>law</i> , Fr. <i>mort</i>	haok, aorig, jao
aoi	[ɔ:j]	Br.-En. <i>lawyer</i>	draoike, aoier, genaoi
e, è	[ɛ]	Nl. <i>bed</i>	hendig, erg, dè
e	[ə]	Nl. <i>de</i>	boiem, verkèt, 'ne
ee	[e:]	Nl. <i>heren</i> , Du. <i>Mehl</i>	geeve, eete, meens
eej	[ej], [ɪj]	Nl. <i>zeeën</i>	sneejke, breejer, ze heej
eê	[i·ə], [e·ə]	ong. Nl. <i>knieën</i> , Br.-En. <i>ear</i>	breêd, eêne, keêr
èè	[ɛ:]	Nl. <i>blèren</i>	pèèrd, mèèrge, pèèr
eu	[ø:]	Nl. <i>deuren</i> , Du. <i>schön</i>	steuke, verneuke, veul
euj	[øj], [ɥj]	Nl. <i>smeuïg</i>	zeujke, beuj, heuj
eû	[y·ə], [ø·ə]	ong. Nl. <i>fondueën</i>	kneûp, geleûve, ik heûr
èù	[œ:]	Nl. <i>freule</i> , Fr. <i>manœuvre</i>	rèùke, schèùm, kèùl
i	[ɪ]	Nl. <i>pit</i>	lippel, irst, hij hi
	[i]	Nl. <i>biet</i>	miraokel, assistent, liniaol
	[ə]	Nl. <i>de</i>	aorig, hèèlig, allínnig
î	[iə], [ie]	ong. Fr. <i>pied</i> , Sp. <i>fiesta</i>	bîntje, sîpsòp, fîrtig
ie	[i]	Nl. <i>biet</i>	fiets, hiete, hij zie
voor r	[i:]	Nl. <i>dieren</i> , Br.-En. <i>week</i>	hier, we wiere, bier
íé	[i:]	Nl. <i>dieren</i> , Br.-En. <i>week</i>	zíén, schíéte, ik ríép
ìè	[i]	Nl. <i>biet</i>	pepièrke, Gièrsberge, nieuwsigièrig
iej	[ij]	Nl. <i>drieën</i>	hij biejt, Merieje, d'n dieje
ij	[ɛj]	Nl. <i>prijs</i> , Fr. <i>bouteille</i>	kijnder, snije, gij
	[ə]	Nl. <i>moeilijk</i>	lîllijk, daolijk, îrlijk

o	[ɔ]	ong. Fr. <i>mot</i>	gekokt, pop, ik wo
voor <i>d, t, z, s, n, l</i>	[ɔ̃]	Nl. <i>bom</i>	botter, zo'n, vol
ò	[ɔ]	Du. <i>Kopf</i> , Fr. <i>bonne</i>	tòffel, hòk, ze gò
ô	[ɔə], [uo]	ong. It. <i>buongiorno</i>	bômke, wônne, kôl
oo	[o:]	Du. <i>groß</i>	kooke, verbooie, boor
voor <i>d, t, z, s, n, l</i>	[ɔ:]	Nl. <i>horen</i>	school, geschoote, oons
oô	[u·ə], [o·ə]	ong. Du. <i>Schuhe</i> , Br.-En. <i>sure</i>	boôm, roôke, oôr
oow	[ow]	Nl. <i>showen</i>	kadoow, ik zoow, ik woow
oe	[u]	Nl. <i>boete</i>	schoentje, boek, hoe
voor <i>r</i>	[u:]	Nl. <i>voeren</i> , Du. <i>rufen</i>	broerling, boere, toer
óé	[u:]	Nl. <i>voeren</i> , Du. <i>rufen</i>	schóén, vóéte, góéd
òè	voor <i>r</i> [u]	Nl. <i>boete</i>	bòèrke, vlòèrke, mòèrke
oei	[uj]	Nl. <i>roeien</i>	koeike, spoeie, ik doei
ou(w)	[ɔw], [aw]	Belgisch Nl. <i>hout</i>	vrouwke, douwe, nou
u	[ʏ]	Nl. <i>puntje</i>	frutte, vernukt, vur
	[y]	Nl. <i>fuut</i>	buroo, studeere
ù	[œ]	Du. <i>Hölle</i> , Fr. <i>œuf</i>	hùske, opgerùmd, ùrgel
û	[və], [yø]	ong. Fr. <i>vieux</i>	knûpke, gerûkt, hij hûrt
ui	[œj]	Nl. <i>bui</i> , Fr. <i>oeil</i>	zuie, hij kruit, bui
uu	[y]	Nl. <i>fuut</i>	gruunte, zuutjes, hij zuukt
voor <i>r</i>	[y:]	Nl. <i>uren</i> , Du. <i>Bühne</i>	vuur, 't duurt, uur
úú	[y:]	Nl. <i>uren</i> , Du. <i>Bühne</i>	grúún, vúúle, prúúve
ùù	voor <i>r</i> [y]	Nl. <i>fuut</i>	mùùrke, schùùrke, bùùrt
uuj	[yj]	Nl. <i>nu jij</i>	't muujst, pèèrepluuje, op oe huuj